

áll, melyen föltétlenül a kapitalizmusnak kell a főszerepet játszania. Fiatal és termékeny ország, még nagyrészt rejtett kincsekkel, aránylag nem sűrű népességgel, melyre nagy politikai és gazdasági rendeltetés és jövő vár a keleten. A kapitalizmus gazdag és hatalmas országot alkothat belőle. Bizonyos, hogy a népek virágzási korszakában a liberális intézmények, az egyéni erőknél engedett szabad tér kedveznek legjobban az általános fejlődésnek, a vállalkozási kedvnek, a gazdagodásnak: a kapitalistikus korszakok jellemzői, jelei ezek. Ámde a bölcs előrelátásnak és a konzervatív politikának feladata: ne engedje, hogy a fiatal óriás, a kapitalizmus erőit más, mint hasznos és jóltevő irányban érvényesítse és vigyázzon, hogy kárt ne tegyen. Ha Magyarország erre figyel, talán megkíméli magát azoktól a keserű tapasztalatoktól, melyeket más országok, előbb menve át a fejlődés e fokán, átszenvedtek.

(Folytatása következik.)

BUDAY JÓZSEF.

SZAKFELÜGYELET — TERÜLETI FELÜGYELET.

A mellékmondat nem is mindig mellékmondat. Vagy legalább az, amit mond, sokszor épen nem oly mellékes, hogy szabad volna csak úgy átsiklani rajta. Igaz, hogy némi joggal kérdehetnők, hogy ha valamely dolog nagyfontosságú, akkor mért kell egy szerény mellékmondatban meghúzódnia, de a factum mégis csak az, hogy a mellékmondatokra nagy ügyvel kell lenni. Némely író ugyanis, talán ingadozván a között, vajjon a nyelv a gondolatok közlésére vagy pedig eltitkolására való-e, mintha az arany középut felé hajlana, fontos dolgot jelentősnek nem látszó helyre mellékmondatba dug el, hogy aztán a dolog közölve is legyen, de elsikkasztva, eltitkolva is. Egy vidéki lapban rövid közlemény jelent meg felekezeti középiskolákról. Maga a közlemény az írója tendenciájánál fogva csak helyi érdekű — ha ugyan iskolai, kulturális ügy lehet tisztán helyi értékű — de a dolog kapcsán, szerényen meghúzódván, egy odavetett mondatocskában eldugva, van egy megjegyzés az iskolák, ez esetben a középiskolák állami felügyeletéről. Mintha az író nem is érezte volna, hogy nagy nevelésügyi kérdést érint, megelégszik azzal, hogy egy mellékmondatban helyezi el erről a kérdéstről — meglehetősen kevés, még az adott körülmények közt is kevés mondanivalóját.

A középiskolák feletti felügyeletet ma tudvalevőleg a kormány által kinevezett tankerületi főigazgatók, a felekezeti iskoláknál pedig a kormánytól megbízott szakférfiak — ministeri megbízottak minőségében — gyakorolják. A kinevezés is, a megbízás is egy-egy területre,

illetőleg egyes középiskolákra terjedő hatáskört biztosít az illetőknek, vagyis egy és ugyanaz a főigazgató vagy ministeri megbízott ügyel fel az egész tanulmányi menetre, az összes tantárgyak oktatásában mutatkozó eredményre vagy eredménytelenségre, ugyanaz az ember bírál és tesz jelentést arról, rendben folyik-e és folyt-e az oktatás a görögből és a matematikából, a magyar irodalomtörténetből és a fizikából.

Ennek a rendszernek a fogyatékosága szembeszökő. Ne tessék azzal előhozakodni, hogy a főigazgató vagy a miniszteri biztos csak egy vagy mondjuk egynéhány tantárgyban szaktudós ugyan, de a többiben sem egészen laikus, hiszen középiskolát végzett vagy mi, meg aztán az élet, annak tapasztalatai nem suhantak el felette nyomtalanul, elvégül ő pädagogus s mint ilyen az intelligens emberek közt is az, aki a haladó korral leginkább kész is, leginkább kénytelen is haladni, néha bizony szaladni is. Mindezt tudjuk és mindezzel mégse vagy éppen ezért ne tessék előhozakodni. Egy tudományba való elmerülés, éveken át vele komolyan, szakszerűleg való foglalkozás nem eredményezi azt, hogy más tudományhoz nem is konyítunk, de eredményezi azt, hogy ennél tovább nem jutunk, hogy éppen csak hogy konyítunk hozzá, hogy — valamelyes mértéket alkalmazva — körülbelül annyit tudunk belőle, mint egy középiskolából kikerülő diák. Ez — hogy úgy mondjuk — magánhasználatra elegendő lehet, de tanulmányi felügyeletet gyakorló hivatalos személyiség számára nem elég; ennyi tudásra egy állam közoktatása felügyeletének egész rendszerét bízni — ez csak nyilvánvaló — nem lehet, nem szabad.

Azt az ellenvetést nem kell várnom, hogy ha ez a hátrány vagy mondjuk ez a fogyatékoság oly szembeszökő, mért nem látták meg eddig. Akik e kérdéssel foglalkoznak vagy akik érdekelvők benne, tudják, hogy igenis volt, aki e rendszer hiányos voltát meglátta, az egész rendszert hibáztatta s helyette ajánlott mást, egyelőre még ne mondjuk, jobbat-e, constatáljuk csak, hogy mást. A dolgok természetes menete, hogy ha valamely intézmény célszerűtlennek bizonyul egy tekintetben, akkor a reform ebben az egy tekintetben minden esetre jobbat igyekszik teremteni. Itt is úgy történt. Dr. Heinrich Gusztáv akadémiai főtítkárr, akkoriban még előadó egyetemi tanár, maga is egy középiskola felügyelője s érettségi vizsgálat felügyeletével úgyszólván minden esztendőben megbízott pädagogus, ez a Heinrich Gusztáv meglátta e rendszer fonákságát, belátta, hogy félszeg dolog, ha pl. matematikusra, akármily kitűnő matematikusra bizzák a latin vagy görög nyelv tanításának felügyeletét vagy megfordítva. S rámutatván a fonákságra, Heinrich megjelölte a megszüntetésének módját is. Ha eddig az volt a baj, hogy valaki abban a tantárgyban

is felügyel, tehát szakembert felülbírál, a miben ő maga nem szakember, hát ezentúl egyszerűen legyen úgy, hogy szakembert csak e szakban elősmertebb tudós ellenőrizhessen. A mai terület rendszere helyébe így akarta Heinrich a szakfelügyeleti rendszert tenni, illetőleg tétetni.

S itt kapcsolódik ebbe a — sajnos, félretett, talán egészen eltemetett — tervbe egy — mellékmondat. Az említett vidéki újság írja meg, hogy ez meg amaz a felekezeti középiskola kapott ennyi meg amannyi államsegélyt. Ráférne biz ez — mondja ez az újság — a helybeli gimnáziumra is, a mely — teszi hozzá egy mellékmondatocskában — akkor nem volna kénytelen arra szorítkozni, hogy csak a helybeli katolikus diákokat veheti fel. Tehát a nem helybeliek és nem katolikusok mehetnek vándorútra. Nem házaló-útra ugyanabban a városban, mert annak a városnak gimnáziuma azon az egyen kívül nincs, hanem vándorútra az országban. Ugy-e épületes dolog? S ha még eláruljuk, hogy ez egy nagy intelligentiájú és gazdag városban van így s hogy tehát közel esik az a feltevés, hogy egyebütt még ilyebben is lehet, akkor elképzelni is szörnyű, hogy az a vándorút milyen keserves kálvária lehet szülőnek is, gyermeknek is. Értsük meg jól: taníttatni akaró szülőnek és tanulni vágyó gyermeknek. Megemlíthetjük még azt is, hogy egy magyar városban, egy magyar környék ipari és szellemi gócpontján fest így a dolog s tehát szinte csábítja az embert a nemzetiségi vidékekkel való összehasonlításra. Hogy így aztán elrémítő a perspectiva, abban most már — azt hiszem — a magyar kultúra barátai mindnyájan egyetértünk. S most már csak várom a kérdést, hogy mit tartozik ez ide. Hát csakis ide tartozik: az iskolai felügyelet dolga ez. Mert ez az immár nyilvánvalóvá vált és az ehhez hasonló ki tudja hány lappangó eset kiáltó szó, rettenetes vád. Tudott-e erről az állapotról a magyar közoktatásügy vezetője? S tud-e ilyenről még egyebütt is? Föltesszük, föl kell tennünk, hogy nem. De vajjon tudja-e bizonyosan, hogy az országban talán csak szórványosan, de talán sűrűn nem uralkodnak-e hasonló viszonyok? Ugy-e ez eset kiderülte után ezt nem merné határozottan mondani? Pedig ugy-e kötelessége volna az ilyesmiről tudni, ha vannak? Kötelessége gondoskodni arról, hogy az ily esetek nyomban tudomására jussanak. A szakfelügyelők felügyelnének a maguk szakstudiumában mutatkozó vagy nem mutatkozó haladásra, beszámolónak sikerről vagy sikertelenségről, de erről, az ilyen kóros állapotokról nem számolnának, nem is számolhatnának be. A szakfelügyeletre való áttérés megszüntetne egy nagy fonákságot s az ennek nyomában járó nagy anomáliát, behozatalával rendben volna az egyes szakstudiumok dolga, csak épen az iskola, a nemzeti oktatás dolga nem

bizonyos, hogy rendben volna. Pedig — úgy véljük — nagy érdekünk, hogy az is rendben legyen. És rendben is lehet. A tanulmányi előmenetel érdekében égetően szükséges a szakfelügyelet létesítése. De viszont az általános helyzet áttekintése és helyes ellenőrzése céljából az is szükséges, hogy valaki az iskola és a környék belső életét és kulturális szükségleteit megfigyelje és megfigyeléseit az illetékes helyre juttassa. Kell szakfelügyelet, ezt dr. Heinrich Gusztáv helyesen látta meg és köszönjük neki, hogy erre rámutatott, de — mint a felhozott eset mutatja — kell területi felügyelet is, csak hogy nem olyan, amely csak arról tesz jelentést, amit lát, látni meg csak azt látja, amit megmutatnak neki. Gondos, lelkiismeretes szakfelügyelet behozatala, de amellett a területi felügyelet megtartása, de lelkiismeretesebbé, látóbbá tétele: ez az, amit a középiskolák felügyelete terén kívánunk lehet, követelnünk kell, mert csak ez a magyar nemzeti közoktatásnak, a magyar nemzeti kulturának igazán hathatós, eredményes egyedül kecsegtető tényezője.*

SZABÓ KÁROLY.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— **Törvénytervezet a középiskola reformjáról.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter az egységes jogosítású középiskola megvalósítására irányuló tervezetét törvényjavaslat alakjába öntve szétküldötte egy összehívandó szaktanácskozmány tagjainak előzetes tanulmányozás végett. A tervezet szövegét itt közöljük.

«Törvényjavaslat az egységes jogosítású középiskola tárgyában.

1. §. A gimnáziumok és reáliskolák helyébe oly középiskolák lépnek, melyekben *a)* minden tanulóra nézve egyaránt kötelező rendszeres tantárgyak, *b)* szabadon választható rendszeres tantárgyak taníttatnak.

* A középiskolai felügyelet kérdésével foglalkozott *Rombauer Emil* is a Középisk. Tanáregyesületnek karácsonyi választmányi ülésén tartott felolvasásban («K. T. Közlöny 1906 jan. 7. 392. lap). Felolvasása végén két javaslatot tesz: 1. «hogy az összes tankerületek főigazgatóinak székhelye Budapest legyen s a főigazgatók a középiskolát vezető ügyosztályon belül főigazgatói tanácscsa egyesíttessenek; 2. hogy a főigazgatók mellett, kiknek hivatalos látogatása első sorban az iskola egészét s annak közös munkáját ellenőrzi, az egyes tárgyak tanításának didaktikai és methodikai fejlesztése végett kiváló szakemberek küldessenek ki, mint szaklátogatók rendszeresen az intézetekhez, kiknek feladata volna tanácsukkal és útbaigazításukkal saját szaktárgyuk fejlesztését és haladását biztosítani.» Felolvasásában és javaslataival *Rombauer* e vitás kérdésben egészen azt az álláspontot foglalja el, amelyet *Heinrich Gusztáv* fejtett volt ki a Magyar Pädagogia 1901. évf. decemberi füzetében.

Szerk.